

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas ielā 25, Rīgā, LV – 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2010. gada 1.novembrī Nr.1-5/245
Uz 30.09.2010. Nr.1-04/503-pav

Satversmes tiesas tiesnesei
Aijai Brantai
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2010-50-03

Esmu saņēmis Jūsu lēmumu, ar kuru Tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2010-50-03, kā arī lūgts līdz 2010.gada 1.novembrim sniegt atbildes uz šādiem jautājumiem:

1) sniegt informāciju par sūdzībām, kas Tiesībsarga birojā tiek saņemtas saistībā ar tiesību uz reliģiskās pārliecības brīvības ierobežojumiem brīvības atņemšanas iestādēs; vai ir saņemtas sūdzības arī par liegumu brīvības atņemšanas iestādēs glabāt reliģiskos priekšmetus; vai Tiesībsargs saistībā ar šiem jautājumiem ir rosinājis pārbaudes lietas un sniedzis atzinumus;

2) paust viedokli par to, vai Ministru kabineta 2006.gada 30.maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” pirmais pielikums, ciktāl tas neparedz reliģisko priekšmetu glabāšanu, atbilst Latvijas Republikas Satversmes 99.pantam;

3) sniegt informāciju vai paust viedokli par citiem aspektiem, kam, pēc Tiesībsarga ieskata, varētu būt nozīme lietas izskatīšanā.

1. Tiesībsarga birojā saņemts ļoti maz sūdzību saistībā ar reliģiskās pārliecības brīvības ierobežojumiem. Sākot ar 2007.gadu, Tiesībsarga birojā kopumā pie tēmas „Domas, apziņas un reliģijas brīvība” ir reģistrēti 13 rakstveida iesniegumi (ierosinātas 3 pārbaudes lietas), kā arī sniegtas 12 mutvārdu konsultācijas.

Ieslodzītās personas ir sūdzējušās par uzturu ieslodzījuma vietā (ka persona reliģiskās pārliecības dēļ nevar lietot uzturā gaļas produktus, bet ieslodzījuma vietās netiek nodrošinātas atsevišķu uztura normu veģetāriešiem), par liegtu iespēju tikties ar pareizticīgo mācītāju u.c. Tieši saistībā ar reliģisku priekšmetu glabāšanu cietumā, 2007.gadā tika ierosināta pārbaudes lieta, kur viens no jautājumiem, par ko sūdzējās ieslodzītā persona, bija tas, ka šai personai esot izņemti kulta priekšmeti. Pašai personai tika nosūtīts lūgums sniegt papildus informāciju lietā par kulta priekšmetu izņemšanu (tika lūgts

precizēt kādi kulta priekšmeti tika izņemti, kad tas notika un ar kādu pamatojumu). Paralēli tika arī nosūtīts informācijas pieprasījums cietuma administrācijai. Cietuma vadība informēja, ka neviens kulta priekšmets no ieslodzītā netika izņemts. Tā kā papildus pieprasītā informācija no ieslodzītā netika saņemta, bet pēc Tiesībsarga rīcībā esošajiem materiāliem nebija pamats apšaubīt cietuma administrācijas sniegtos paskaidrojumus, netika konstatēts tiesību uz reliģijas brīvību pārkāpums.

2. Lietā Nr. 2010-50-03 pēc būtības tiek vērtēts tas, vai reliģisko priekšmetu neiekļaušana Ministru kabineta 2006.gada 30.maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” pirmajā pielikumā (turpmāk – apstrīdētajā pielikumā), tādējādi liedzot to glabāšanu brīvības atņemšanas iestādēs, atbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversmes) 99.pantā garantētajām tiesībām uz reliģiskās pārliecības brīvību.

Satversmes 99.panta pirmais teikums nosaka: *„Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību”*.

Šādas tiesības ir paredzētas arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 9.pantā, kas paredz, ka *„1. Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību; šīs tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai, kā vienatnē tā kopā ar citiem, publiski vai privāti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību. 2. Brīvību nodoties savai reliģijai vai ticībai var ierobežot tikai likumā paredzētajā kārtībā tai apmērā, kas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, aizsargātu sabiedrisko kārtību, veselību vai tikumību, vai aizsargātu citu cilvēku tiesības un brīvības”*.

Līdzīgu regulējumu paredz arī ANO dokumenti. ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 18.pants nosaka, ka *„katram cilvēkam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, un šīs tiesības ietver brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai uzskatus, kā arī brīvību gan vienatnē, gan arī kopā ar citiem publiski vai privāti paust savu reliģisko pārliecību vai uzskatus, sludinot tos, piedaloties reliģiskās ceremonijās un rituālos”*.

ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 18.pants nosaka:

„1. Katram cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību. Šīs tiesības ietver reliģijas un pārliecības brīvību, brīvību pieņemt reliģiju vai pārliecību pēc savas izvēles un brīvību nodoties savai reliģijai un pārliecībai tiklab vienatnē, kā arī kopā ar citiem, publiski vai nošķirti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas un rituālas ceremonijas un sludinot mācību.

2. Nevienam nedrīkst pakļaut piespiešanai, kas mazinātu viņa reliģijas vai pārliecības brīvību vai brīvību pieņemt reliģiju vai pārliecību pēc savas izvēles.

3. Brīvībai nodoties reliģijai vai pārliecībai var būt vienīgi tādi ierobežojumi, kas noteikti likumā un nepieciešami sabiedriskās drošības, kārtības, veselības un morāles, kā arī citu personu pamattiesību un pamatbrīvību aizsardzībai.”

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk - ECT) vairākos spriedumos¹ norādīja, ka tiesības uz reliģijas brīvību Konvencijas kontekstā ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem. Šīs tiesības ir viens no svarīgākajiem elementiem, kā ticīgie cilvēki saglabā savu identitāti un dzīves uzskatus.

ECT ir atzinusi, ka tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību lielākajā daļā gadījumu tiek īstenotas atsevišķas personas sirdī un prātā. Tikai tad, kad kāda persona pauž savas domas vai nododas ticībai, valsts uzzina par to pastāvēšanu vai raksturu.² Tomēr jau lietā Kokkinakis pret Grieķiju, ECT noteica: „*Lai gan reliģijas brīvība primāri ir cilvēka iekšējās apziņas jautājums, tomēr tā attiecas arī uz tiesībām nodoties savai reliģijai*”.³

Tātad, Reliģijas brīvība neapšaubāmi ietver sevī arī tiesības nodoties reliģijai (freedom to manifest one's religion).⁴ Tiesības nodoties reliģijai savukārt ietver sevī daudz un dažādus aspektus – piedalīšanos reliģiskos rituālos un ceremonijās, rituālu un ceremoniju ēku celšanu, speciālu rituāla formulu, objektu un simbolu izmantošanu, reliģisko brīvdienu ievērošanu. Ar šīm tiesībām var tikt saprastas arī tiesības ievērot speciālas diētas, valkāt noteikta veida apģērbu vai galvas segas, piedalīties rituālos, kas saistīti ar noteiktiem dzīves posmiem, izvēlēties savus reliģiskos līderus u.c.⁵

Līdz ar to aizliegums cietuma kamerā glabāt reliģiskus priekšmetus, ja persona to dara vai vēlas darīt reliģiskās pārliecības dēļ, ierobežo Satversmē un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos garantētās tiesības uz reliģijas brīvību, konkrētāk – tiesības nodoties reliģijai. Tomēr tiesības nodoties reliģijai nav absolūtas un var tikt ierobežotas, ja ierobežojums kalpo leģitīma mērķa sasniegšanai – sabiedriskās drošības, kārtības, veselības vai tikumības aizsardzībai, citu personu tiesību un brīvību aizsardzībai, un ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā – ierobežojums ir neatliekami sociāli vajadzīgs un samērīgs.

Ministru kabinets savā atbildes rakstā Satversmes tiesai par apstrīdētā pielikuma, ciktāl tas liedz kamerā glabāt reliģiska rakstura priekšmetus, atbilstību cilvēktiesību normām, norāda, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir uzturēt vispārējo kārtību ieslodzījuma vietā, kā arī citu personu drošības garantēšana.

Var piekrist, ka ar apstrīdēto normu noteiktajiem ierobežojumiem, glabāt tikai konkrētu priekšmetu sortimentu un daudzumu, leģitīmais mērķis ir sabiedriskās kārtības nodrošināšana. Iespējams, ka ir arī kādi reliģiskie priekšmeti, kuri savas formas vai izmēra dēļ, var radīt citu personu drošības apdraudējumu. Līdz ar to uzskatu, ka attiecībā uz apstrīdēto pielikumu, par likumīgu mērķi varētu atzīt pienācīgas kārtības uzturēšanu ieslodzījuma

¹ *Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova*, no. 45701/99, *Case Of The Moscow Branch Of The Salvation Army v. Russia*, no. 72881/01 u.c.

² Donna Gomiena „Eiropas Cilvēktiesību konvencijas īss skaidrojums” – Norvēģija: Oslo, 1991 – 43.lpp.

³ Kokkinakis v Greece, App.14307/88, 25 May 1993,

⁴ Jakobs, White & Ovey „The European Convention on Human Rights”, Fifth edition – Oxford Universty Press, 2010 – p.409.

⁵ Human Rights Committee, General Comment 22, Article 18

vietā, ciktāl tā vērsta uz citu ieslodzīto personu, kā arī uz personāla tiesību un drošības aizsardzību.

Tā kā normai var saskatīt leģitīmo mērķi – sabiedriskās kārtības un citu personu drošības nodrošināšana, ir jāizvērtē šī ierobežojuma nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā, lai varētu atzīt, ka apstrīdētais pielikums nepārkāpj cilvēktiesības. Tātad nepieciešams izvērtēt, vai tiek nodrošināts līdzsvars starp leģitīmo mērķi no vienas puses, un personas tiesībām uz reliģijas brīvību no otras puses.

Lai lemtu par ierobežojuma samērīgumu, jāizvērtē, vai likumdevējs izvēlējis iespējami saudzīgākos līdzekļus, proti, vai mērķi nevar sasniegt ar pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Izvērtējot ierobežojumu samērīgumu, jāņem vērā īpašie apstākļi, kas valda ieslodzījuma vietās. Notiesāto personu tiesības nodoties reliģijai nav pilnīgi tādas pašas kā brīvībā esošajām personām, tomēr šo tiesību ierobežojumam ir jāizriet no paša ieslodzījuma jēgas un būtības. Tā Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem (turpmāk - Eiropas cietumu noteikumu) 3. punktā uzsvērts, ka „personām, kurām atņemta brīvība, nosaka minimālos nepieciešamos ierobežojumus, kas ir proporcionāli likumīgajam mērķim, kura sasniegšanai tie noteikti”.

Arī ANO Cilvēktiesību komiteja savā Vispārējā komentārā Nr. 22 „Tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību” 8.punktā norāda: „Tādas personas kā cietumnieki, kuras jau ir noteiktā veidā ierobežotas, turpina baudīt tiesības nodoties reliģijai vai ticībai iespējami pilnā apmērā, ciktāl tas savienojams ar specifiskajiem ierobežojošajiem apstākļiem”⁶. No tā izriet, ka, lai gan personai, kas atrodas ieslodzījumā jāsauglabā tiesības nodoties reliģijai, tās var ierobežot, ja tās nav savienojamas ar īpašajiem apstākļiem, ka persona atrodas slēgta tipa iestādē.

ECT praksē vēl nav lietu, kur būtu izvērtēts jautājums par reliģiska rakstura priekšmetu glabāšanu cietumā, savukārt Eiropas Cilvēktiesību komisija (turpmāk – Komisija) 1965.gadā lietā X pret Austriju (Pieteikuma nr. 1753/63) pieņēma Lēmumu par pieņemamību, kurā cita starpā vērtēja iesniedzēja sūdzību par to, ka viņam cietumā neļāva paturēt budistu lūgšanu krelles. Komisija norādīja, ka „pat pieņemot, ka šādas lūgšanu krelles ir neatņemams elements, lai pienācīgi praktizētu Budistu reliģiju, šāds ierobežojums ir attaisnojams ar augstāk minēto [Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9.panta] 2.daļu, jo tas „nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā ... lai saglabātu sabiedrisko kārtību”, konkrētāk, lai nodrošinātu ieslodzītā drošību un uzturētu disciplīnu cietumā”.⁷ Tātad Komisija šāda veida ierobežojumu ir atzinusi par samērīgu ieslodzītā drošībai un disciplīnai cietumā.

⁶ "Persons already subject to certain legitimate constraints, such as prisoners, continue to enjoy their rights to manifest their religion or belief to the fullest extent compatible with the specific nature of the constraint."

⁷ Yearbook of the European Convention on Human Rights 1965, Volume 8, p.174.-184.

http://books.google.com/books?id=xDhLMDEh454C&printsec=frontcover&hl=lv&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Turklāt, lai izvērtētu vai tiesības uz reliģijas brīvību tiek ierobežotas samērīgi, jāņem vērā citas reliģijas brīvības izpausmes iespējas, kas notiesātajām personām tiek nodrošinātas brīvības atņemšanas iestādēs. Ministru kabineta atbildes rakstā norādīts, ka ieslodzītajām personām tiek nodrošināta gan tikšanās ar garīdznieku, gan piedalīšanās tikumiskās audzināšanas pasākumos, gan citas iespējas nodoties reliģijai. Arī Ieslodzījumu vietas pārvaldes 2009.gada publiskā pārskata dati liecina par to, ka ieslodzītajām personām pastāv pietiekamas tiesības un iespējas īstenot tiesības uz reliģijas brīvību.

Ņemot vērā augstāk minēto, ir saskatāma normas nepieciešamība sabiedrībā, kā arī ierobežojums ir samērīgs attiecībā pret leģitīmo mērķi. Līdz ar to uzskatu, ka apstrīdētajā pielikumā paredzētie pamattiesību ierobežojumi, ciktāl tie liedz ieslodzītajām personām glabāt kamerā reliģiska rakstura priekšmetus, ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā un nepārkāpj personu cilvēktiesības.

Ar cieņu
Tiesībsargs

R.Apsītis

Slaidiņa 67686768